

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
GIOVANNIHO PITRUZZELLY
přednesené dne 15. dubna 2021¹

Věc C-882/19

Sumal, S. L.

proti

Mercedes Benz Trucks España, S. L.

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Audiencia Provincial de Barcelona (provinční soud v Barceloně, Španělsko)]

„Řízení o předběžné otázce – Hospodářská soutěž – Podnik – Pojem –
Hospodářská jednotka – Žaloba na náhradu škody proti dceřiné společnosti společnosti, které
Komise uložila pokutu za porušení článku 101 SFEU – Přípustnost – Podmínky“

1. V žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, která je předmětem tohoto stanoviska, je Soudní dvůr vyzván, aby objasnil, zda občanskoprávní odpovědnost za škodu vyplývající z protisoutěžního jednání může být uplatněna subjektem, který tvrdí, že mu byla škoda způsobena, proti dceřiné společnosti společnosti, která se podílela na výše uvedeném jednání, a z tohoto důvodu jí Komise byla uložena pokuta rozhodnutím, které dceřinou společnost nezahrnuje, a to za předpokladu, že tyto společnosti tvoří „hospodářskou jednotku“.
2. Jak je známo, teorie hospodářské jednotky je ustálena v judikatuře Soudního dvora a Tribunálu, ve které byla použita k uložení pokuty mateřské společnosti za protisoutěžní jednání jejích dceřiných společností prostřednictvím určitého „vzestupného“ procesu, který od dceřiných společností stoupá k mateřské společnosti. Ve věci, kterou Soudnímu dvoru předložil předkládající soud, se naopak jedná o stanovení toho, zda tento pojem „hospodářská jednotka“ může ospravedlnit „sestupný“ proces přičtení odpovědnosti, jehož důsledkem je to, že dceřiná společnost odpovídá za škody způsobené protisoutěžním jednáním mateřské společnosti.
3. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce byla podána v rámci sporu mezi společnostmi Sumal SL (dále jen „Sumal“) a Mercedes Benz Trucks España SL (dále jen „MBTE“), který se týká náhrady škody, která údajně vznikla společnosti Sumal v důsledku účasti společnosti Daimler AG (dále jen „Daimler“), což je mateřská společnost MBTE, na kartelové dohodě porušující článek 101 SFEU.

¹ Původní jazyk: italština.

I. Skutkové okolnosti, spor v původním řízení, předběžné otázky a řízení před Soudním dvorem

4. V letech 1997 až 1999 Sumal, navrhovatelka v původním řízení, nabyla prostřednictvím leasingové smlouvy dvě nákladní vozidla skupiny Daimler od MBTE, odpůdkyně v původním řízení, prostřednictvím koncesionáře Stern Motor S. L.

5. Dne 19. července 2016 přijala Evropská komise rozhodnutí C(2016) 4673 final týkající se řízení podle článku 101 SFEU a článku 53 Dohody o EHP² (dále jen „rozhodnutí z roku 2016“), ve kterém konstatovala existenci jediného a trvajícího porušení článku 101 SFEU a článku 53 Dohody o EHP spočívající mimo jiné v koluzních dohodách mezi hlavními výrobci nákladních vozidel, včetně společnosti Daimler, o stanovení cen a navyšování hrubých cen nákladních vozidel v EHP, ke kterému došlo, pokud jde o Daimler, mezi 17. lednem 1997 a 18. lednem 2011.

6. Sumal podala žalobu na náhradu škody proti MBTE k Juzgado de lo Mercantil n. 7 de Barcelona (obchodní soud č. 7 v Barceloně, Španělsko), přičemž se domáhala zaplacení částky 22 204,35 eura za škody vzniklé v důsledku porušení pravidel na ochranu hospodářské soutěže, které bylo zjištěno rozhodnutím z roku 2016, za které ji považuje odpovědnou jako dceřinou společnost společnosti Daimler. MBTE se žalobě bránila s tím, že mimo jiné namítla nedostatek pasivní legitimace, neboť odpovědnou za protiprávní jednání by měla být považována pouze společnost Daimler, která má jinou právní subjektivitu než MBTE.

7. Rozsudkem ze dne 23. ledna 2019 Juzgado de lo Mercantil n. 7 de Barcelona (obchodní soud č. 7 v Barceloně) žalobu zamítl a neuznal pasivní legitimaci žalované z důvodu skutečnosti, že Daimler byla jediným právním subjektem dotčeným správním sankčním řízením zahájeným Komisí, které se týkalo kartelové dohody, na které se zakládaly návrhy na náhradu škody společnosti Sumal.

8. Sumal podala odvolání proti rozsudku Juzgado de lo Mercantil n. 7 de Barcelona (obchodní soud č. 7 v Barceloně) k Audiencia Provincial de Barcelona (provinční soud v Barceloně, Španělsko), který je předkládajícím soudem. Tento soud uvádí, že Soudní dvůr se dosud nevyjádřil k otázce, zda žaloba na náhradu škody podaná na základě rozhodnutí, kterým se stanoví porušení pravidel hospodářské soutěže, které přijala Komise nebo vnitrostátní orgán pro hospodářskou soutěž, může být namířena proti společnosti, která není dotčena tímto rozhodnutím, ale která je zcela vlastněna společností, která je v uvedeném rozhodnutí označena jako porušovatel. Zdůrazňuje, že vnitrostátní judikatura se v tomto ohledu liší. Některé španělské soudy připustily takovou možnost při uplatnění „teorie hospodářské jednotky“, zatímco jiné ji odmítly na základě toho, že tato teorie, ačkoli umožňuje přičíst mateřské společnosti občanskoprávní odpovědnost za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti, tak neumožňuje opačný postup při absenci kontroly dceřiné společnosti nad mateřskou společností.

9. Za těchto podmínek Audiencia Provincial de Barcelona (provinční soud v Barceloně) přerušil řízení a položil Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„Odůvodňuje doktrína hospodářské jednotky, která plyne z judikatury Soudního dvora Evropské unie, rozšíření odpovědnosti mateřské společnosti na dceřinou společnost, nebo se tato doktrína vztahuje pouze na rozšíření odpovědnosti dceřiných společností na mateřskou společnost?

² Věc AT.39824 – Nákladní vozidla. Shrnutí tohoto rozhodnutí bylo zveřejněno v *Úředním věstníku Evropské unie* (Úř. věst. 2017, C 108, s. 6).

Má se rozšíření pojmu hospodářské jednotky uskutečnit v rámci vztahů uvnitř skupiny výlučně na základě faktorů kontroly, nebo lze vycházet i z jiných kritérií, mimo jiné ze skutečnosti, že dceřiná společnost mohla mít z protiprávního jednání prospěch?

V případě připuštění možnosti rozšířit odpovědnost mateřské společnosti na dceřinou společnost, za jakých podmínek je rozšíření možné?

V případě kladné odpovědi na předchozí otázky a přijetí rozšíření odpovědnosti za jednání mateřských společností na dceřiné společnosti, je v souladu s uvedenou doktrínou Společenství takové vnitrostátní ustanovení, jako je čl. [71 odst. 2 Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia (zákon 15/2007 o ochraně hospodářské soutěže, dále jen „LDC“³)], které stanoví možnost rozšířit odpovědnost dceřiné společnosti na mateřskou společnost pouze za předpokladu, že mateřská společnost vykonává kontrolu nad dceřinou společností?“

10. Písemná vyjádření byla v tomto řízení předložena ve smyslu článku 23 statutu Soudního dvora ze strany MBTE, italské a španělské vlády a Komise. V rámci organizačního procesního opatření podle čl. 61 odst. 1 jednacího řádu Soudního dvora vyzval Soudní dvůr účastníky původního řízení a zúčastněné ve smyslu článku 23 statutu, aby písemně odpověděli na tyto otázky. Sumal, MBTE, španělská vláda a Komise tomuto opatření vyhověly. Soudní dvůr se navíc rozhodl upustit od jednání původně naplánovaného na 1. prosince 2020 a položil účastníkům řízení a zúčastněným další otázky k písemnému zodpovězení. Sumal, MBTE, španělská a italská vláda a Komise na tyto otázky odpověděly.

II. Analýza

A. *K přípustnosti žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce*

11. MBTE namítá nepřípustnost žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce ze dvou důvodů.

12. Zprvým předkládacím rozhodnutím nesplňuje požadavky stanovené v článku 94 jednacího řádu Soudního dvora, jelikož neobsahuje ani vylíčení rozhodných skutečností tak, jak byly zjištěny předkládajícím soudem, ani vylíčení skutkových okolností, na kterých jsou předběžné otázky založeny, ale pouze reprodukuje skutková tvrzení uplatněná účastníky původního řízení. Předkládací rozhodnutí konečně poskytlo neurčité, částečné a nepřesné vylíčení relevantní vnitrostátní judikatury⁴.

13. Podle ustálené judikatury Soudního dvora nutnost dospět k takovému výkladu unijního práva, který bude vnitrostátnímu soudu užitečný, vyžaduje, aby uvedený soud vymezil skutkový a právní rámec, do něhož jsou otázky, které pokládá, zasazeny nebo alespoň vysvětlil skutkové okolnosti, na nichž jsou uvedené otázky založeny. Tyto požadavky platí především v oblasti hospodářské soutěže, jež se vyznačuje komplexními skutkovými a právními situacemi⁵. V projednávané věci, na rozdíl od toho, co tvrdí MBTE, předložení, v předkládacím rozhodnutí, skutečností, které

³ Zákon ze dne 3. července 2007 (BOE č. 159 ze dne 4. července 2007, s. 28848).

⁴ Podle MBTE na rozdíl od toho, co je uvedeno v žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, ve Španělsku jednak neexistuje rozdílná judikatura týkající se odpovědnosti dceřiné společnosti za protiprávní jednání, kterého se dopustila její mateřská společnost, a jednak pasivní legitimita dceřiné společnosti společnosti Daimler, která nebyla uvedena v rozhodnutí z roku 2016, byla v rámci žaloby na náhradu škody založené na tomto rozhodnutí uznána pouze ze strany Juzgado de lo Mercantil n. 3 de Valencia (obchodní soud č. 3 ve Valencii, Španělsko), jehož rozhodnutí byla však zrušena v odvolacím řízení.

⁵ Viz mimo jiné rozsudek ze dne 5. března 2019, Eesti Pagar (C-349/17, EU:C:2019:172, bod 49).

předcházely sporu v původním řízení, je dostatečné k vylíčení důvodů, které vedly předkládající soud k formulaci prvních tří předběžných otázek a k pochopení jejich rozsahu. Toto předložení rovněž umožnilo účastníkům řízení a zúčastněným ve smyslu článku 23 statutu Soudního dvora předložit k těmto otázkám písemná vyjádření.

14. Naopak u čtvrté předběžné otázky je situace odlišná. Na jedné straně totiž, jak uvedla MBTE v rámci prvního důvodu nepřijatelnosti žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, obsah čl. 71 odst. 2 LDC – mimoto vytržený ze systematického kontextu, do kterého je vložen – je ve stručnosti reprodukován pouze při formulování čtvrté předběžné otázky⁶. Předkládací rozhodnutí neobsahuje žádné údaje o tom, jak předkládající soud toto ustanovení vykládá, ani o důvodech, proč má za to, že je toto ustanovení neslučitelné s výkladem unijního práva, který umožňuje podání žaloby na náhradu škody způsobené protisoutěžním jednáním mateřské společnosti proti dceřiné společnosti⁷.

15. Za těchto podmínek musí být námitka nepřijatelnosti vznesená MBTE a založená na nedodržení požadavků stanovených v článku 94 jednacího řádu Soudního dvora podle mého názoru zamítnuta, pokud jde o první tři předběžné otázky a musí jí být vyhověno, pokud jde o čtvrtou předběžnou otázku.

16. MBTE zadruhé tvrdí, že předběžné otázky vznesené Audiencia Provincial de Barcelona (provinční soud v Barceloně) jsou čistě hypotetické. První tři otázky nemají žádnou souvislost se skutkovými okolnostmi v původním řízení, jelikož Sumal se nedovolávala ani neprokázala okolnosti, které by mohly odůvodnit rozšíření odpovědnosti za protiprávní jednání, kterého se dopustila společnost Daimler, na MBTE, ale svou žalobu založila pouze na rozhodnutí z roku 2016.

17. V této souvislosti je třeba připomenout, že je pouze na vnitrostátním soudu, který rozhoduje spor a musí nést odpovědnost za soudní rozhodnutí, které bude vydáno, aby posoudil s ohledem na konkrétní okolnosti věci jak nezbytnost rozhodnutí o předběžné otázce pro vydání svého rozsudku, tak relevanci otázek, které klade Soudnímu dvoru. Jestliže se tedy položené otázky týkají výkladu normy unijního práva, je Soudní dvůr v zásadě povinen rozhodnout. Z toho vyplývá, že k otázkám týkajícím se unijního práva se váže domněnka relevance. Soudní dvůr smí rozhodnutí o předběžné otázce položené vnitrostátním soudem odmítnout pouze tehdy, pokud je zjevné, že žádaný výklad unijní normy nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu

⁶ Znění čl. 71 odst. 1 a 2 LDC, vložené do tohoto zákona za účelem provedení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/104/EU ze dne 26. listopadu 2014 o určitých pravidlech upravujících žaloby o náhradu škody podle vnitrostátního práva v případě porušení právních předpisů členských států a Evropské unie o hospodářské soutěži (Úř. věst. 2014, L 349, s. 1), je převzato do vyjádření španělské vlády. Odstavec 1 uvedeného článku stanoví, že „[o]soby porušující zákon o ochraně hospodářské soutěže jsou odpovědné za způsobené škody a ztráty“. Odstavec 2 písm. a) stanoví, že „[p]orušením práva hospodářské soutěže se rozumí jakékoli porušení článků 101 nebo 102 [SFEU] nebo článků 1 nebo 2 tohoto zákona“, zatímco písmeno b) stanoví, že „[j]ednání společnosti lze připsat také společností nebo osobám, které jí ovládají, s výjimkou případů, kdy její hospodářské jednání není určováno žádnou z nich“.

⁷ Předkládající soud rovněž opomíjí uvést, že čl. 71 odst. 2 LDC v svém současném znění je výsledkem změny zavedené prostřednictvím Real Decreto-ley 9/2017 ze dne 26. května 2017 (BOE č. 126 ze dne 27. května 2017, s. 42820). V rozsahu, v němž je toto ustanovení zjevně hmotněprávní, a nikoli pouze procesní, je oprávněné se ptát, zda, jak uvádí MBTE v rámci druhého důvodu nepřijatelnosti žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, v souladu s čl. 22 odst. 1 směrnice 2014/104, podle něhož se vnitrostátní předpisy provádějící hmotněprávní ustanovení uvedené směrnice nepoužijí se zpětnou působností, je toto ustanovení použitelné na takovou žalobu, jako je žaloba projednávaná v původním řízení, která, ačkoli byla podána po vstupu této směrnice v platnost, odkazuje na skutečnosti sahající až do období před jejím přijetím a jejím vstupem v platnost. V tomto ohledu uvádím, že v současné době Soudní dvůr ve věci C-267/20 projednává předběžnou otázku, která se týká mimo jiné výkladu pojmu „se zpětnou působností“, který se objevuje v čl. 22 odst. 1 směrnice 2014/104 s odkazem na ustanovení provádějící uvedenou směrnici do španělského práva. K časové působnosti směrnice 2014/104 viz obecně rozsudek ze dne 28. března 2019, Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, body 24 až 34), a stanovisko generálního advokáta J. Kokotta ve věci Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, body 60 až 64).

v původním řízení, jestliže se jedná o hypotetický problém nebo také pokud Soudní dvůr nedisponuje skutkovými nebo právními poznatky nezbytnými pro užitečnou odpověď na otázky, které jsou mu položeny⁸.

18. V projednávané věci je třeba uvést, že první tři předběžné otázky se týkají přípustnosti, podle unijního práva, takové žaloby na náhradu škody, jako je žaloba podaná společností Sumal proti MBTE namířená nikoli proti společnosti sankcionované Komisí za porušení unijních pravidel hospodářské soutěže, ale ve vztahu k dceřiné společnosti, která nebyla předmětem rozhodnutí, kterým se konstatuje takové porušení. Skutečnost, jak tvrdí MBTE, že za účelem uplatnění odpovědnosti MBTE za škodu vyplývající z protisoutěžního jednání její mateřské společnosti, Sumal uplatnila pouze rozhodnutí z roku 2016, není relevantní, jelikož se jedná o posouzení přípustnosti výše uvedených předběžných otázek, neboť tyto otázky mají za cíl získat objasnění Soudního dvora ohledně možnosti vzniku takové odpovědnosti a za jakých podmínek⁹. Námitka nepřípustnosti prvních tří předběžných otázek založená na jejich údajné hypotetické povaze musí být tedy podle mého názoru zamítnuta.

B. K první, druhé a třetí předběžné otázce

19. Podstatou prvních tří předběžných otázek předkládajícího soudu, které je třeba zkoumat společně, je to, zda může být dceřiná společnost při uplatnění pojmu „hospodářská jednotka“ považována za odpovědnou za porušení unijních antitrustových pravidel, kterého se dopustila její mateřská společnost, a pokud ano, jaké jsou podmínky pro uznání této odpovědnosti.

20. Tyto otázky vyvstávají, jak bylo uvedeno, v rámci žaloby na náhradu škody typu „follow-on“, tedy žaloby zaměřené na získání náhrady škody způsobené porušením antitrustových pravidel, které bylo předtím konstatováno orgánem pro hospodářskou soutěž, vnitrostátním nebo unijním. V projednávané věci je toto konstatování obsaženo v rozhodnutí z roku 2016. Navrhovatelka v původním řízení podala žalobu proti MBTE, komitentovi svého smluvního partnera v rámci nákupu a prodeje nákladních vozidel, ke kterému došlo během období fungování kartelu sankcionovaného tímto rozhodnutím, jelikož se považovala za poškozenou zvýšením cen vyvolaným tímto kartelem, což vedlo k uplatnění přírážky ve výši 20 % v souvislosti s uvedeným nákupem a prodejem ze strany MBTE. Zdá se, že žaloba podaná společností Sumal je založena pouze na předpokladu účasti mateřské společnosti MBTE v kartelu, jak byla konstatována Komisí v rozhodnutí z roku 2016.

21. MBTE zejména tvrdí, že s přihlédnutím k charakteristikám žaloby, kterou na ni podala společnost Sumal, by výklad teorie hospodářské jednotky v tom smyslu, že by se na ni rozšířila odpovědnost společnosti Daimler, byl v rozporu s čl. 16 odst. 1 nařízení č. 1/2003¹⁰. Podpůrně tvrdí, že teorie hospodářské jednotky neumožňuje sestupné rozšíření odpovědnosti, jaké uvádí předkládající soud. Společnost Sumal a italská a španělská vláda naopak navrhuje, aby Soudní dvůr přijal široký výklad teorie hospodářské jednotky, který za určitých podmínek umožní uznat odpovědnost dceřiné společnosti za škodu vyplývající z porušení unijních pravidel v oblasti hospodářské soutěže, kterého se dopustila mateřská společnost. Komise zpočátku tvrdila, že v rámci veřejnoprávního uplatňování antitrustových pravidel není na základě současné judikatury

⁸ Viz mimo jiné rozsudek ze dne 3. září 2020, Vivendi (C-719/18, EU:C:2020:627, body 32 a 33, jakož i citovaná judikatura).

⁹ Všechny ostatní podmínky žaloby společnosti Sumal uvedené společností MBTE, týkající se zejména existence uplatňované škody a jejího rozsahu, musí být předmětem ověření vnitrostátního soudu.

¹⁰ Nařízení Rady (ES) č. 1/2003 ze dne 16. prosince 2002 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v člancích 81 a 82 Smlouvy (Úř. věst. 2003, L 1, s. 1; Zvl. vyd. 08/02, s. 205).

v zásadě možné rozšířit odpovědnost za protiprávní jednání, kterých se dopustila mateřská společnost, na dceřinou společnost, neboť dceřiná společnost nevykonává žádný rozhodující vliv na jednání mateřské společnosti na trhu, aniž by vyloučila, že osoba poškozená praktikami narušujícími hospodářskou soutěž uplatňovanými mateřskou společností může podat žalobu na náhradu škody proti jedné z dceřiných společností v případě nástupnictví podniků nebo restrukturalizace, pokud mezi těmito dvěma subjekty existuje hospodářská kontinuita, nebo za podmínek stanovených použitelnými vnitrostátními právními předpisy, pokud odpovědná mateřská společnost nedisponuje aktivy schopnými uspokojit nároky žalobce na náhradu škody. Ve svých odpovědích na otázky položené Soudním dvorem Komise částečně změnila svůj postoj, když navrhla odpovědět na první tři předběžné otázky v tom smyslu, že článek 101 SFEU nebrání tomu, aby bylo protiprávní jednání mateřské společnosti přičteno dceřiné společnosti, když jsou obě společnosti součástí stejného podniku a vnitrostátní soud konstatuje, že jednání dceřiné společnosti souvisí s podstatným prvkem protiprávního jednání, nebo v každém případě, pokud jsou tyto dvě společnosti součástí stejného podniku a pro poškozené subjekty je nemožné nebo nadměrně obtížné získat plnou náhradu způsobené škody přímo od mateřské společnosti.

22. Navzdory novosti předběžných otázek položených ze strany Audiencia Provincial de Barcelona (provinční soud v Barceloně) mám za to, že je lze vyřešit na základě vodítek vyplývajících z judikatury týkající se pojmu „hospodářská jednotka“. Je tudíž třeba začít od zkoumání této judikatury.

1. K pojmu „podnik“ v unijním právu hospodářské soutěže a k „teorii hospodářské jednotky“

23. V unijním právu má pojem „podnik“ význam a rozsah vlastní právní úpravě, do které je vložen, a rozdílným cílům, které má tato právní úprava sledovat. V právu hospodářské soutěže je třeba funkční povahu pojmu „podnik“ chápat ze dvou hledisek.

24. Zaprvé, jak uvedl generální advokát F. G. Jacobs ve svém stanovisku ve spojených věcech AOK Bundesverband a další, tento pojem „se zaměřuje na druh vykonávané činnosti, a nikoliv na vlastnosti subjektů, kteří tuto činnost vykonávají“¹¹. Hospodářská soutěž je tvořena a ovlivňována hospodářskými činnostmi, a tudíž právo, jehož cílem je její ochrana, může být plně účinné, pouze pokud se jeho pravidla a zákazy vztahují na hospodářské subjekty. Z tohoto důvodu články 101 a 102 SFEU obecně odkazují na „podniky“, přičemž opomíjejí jakýkoli odkaz na jejich právní strukturu. Pokud má činnost hospodářskou povahu, každý subjekt, který ji vykonává, podléhá ustanovením těchto článků, bez ohledu na jejich právní formu nebo právní úpravu a způsoby financování, kterým v daném členském státě podléhají¹².

25. Zadruhé kvalifikace činnosti jako hospodářské činnosti – a tedy subjektu jako podniku – pro účely uplatnění práva hospodářské soutěže závisí na zkoumaném kontextu¹³. Stejně tak identifikace subjektů spadajících do perimetru podniku závisí na předmětu vytýkaného protiprávního jednání¹⁴.

¹¹ C-264/01, C-306/01, C-354/01 a C-355/01, EU:C:2003:304, bod 25 stanoviska.

¹² Viz mimo jiné rozsudky ze dne 23. dubna 1991, Höfner a Elser (C-41/90, EU:C:1991:161, bod 21), ze dne 17. února 1993, Poucet a Pistre (C-159/91 a C-160/91, EU:C:1993:63, bod 17), ze dne 22. ledna 2002, Cisal (C-218/00, EU:C:2002:36, bod 22), ze dne 1. července 2008, MOTOE (C-49/07, EU:C:2008:376, bod 21).

¹³ Viz například rozsudek ze dne 1. července 2008, MOTOE (C-49/07, EU:C:2008:376, bod 25).

¹⁴ Viz například rozsudek ze dne 6. března 1974, Istituto Chemioterapico Italiano a Commercial Solvents v. Komise (6/73 a 7/73, EU:C:1974:18, bod 41), ve kterém byl pojem „podnik“ pro účely použití stávajícího článku 102 SFEU použit na jednání, které dvě dotčené společnosti uskutečnily ve shodě ve vztahu ke třetí společnosti, která byla jimi zásobována; viz rovněž rozsudek ze dne 12. července 1984, Hydrotherm Gerätebau (170/83, EU:C:1984:271, bod 11, ve kterém Soudní dvůr uvádí, že v rámci práva hospodářské soutěže musí být pojem podniku „chápan jako pojem označující hospodářskou jednotku z hlediska cíle dotčené dohody“.

26. Vzhledem k funkční povaze pojmu „podnik“ přijatému judikaturou a vzhledem k irelevantnosti právní formy subjektu, který vykonává hospodářskou činnost, lze několik právně nezávislých subjektů považovat za tvořící jeden podnik, pokud na trhu jednají jako jedna „hospodářská jednotka“.

27. Teorie „hospodářské jednotky“ byla vyvinuta kolem 70. let a Soudní dvůr ji použil jak k vyloučení dohod v rámci skupiny z oblasti působnosti zákazu podle současného článku 101 SFEU¹⁵, tak k přičtení, v rámci skupiny společností, protisoutěžního jednání dceřiné společnosti mateřské společnosti, zpočátku v situacích, kdy byl namítán nedostatek pravomoci Komise sankcionovat mateřskou společnost, jelikož mateřská společnost nepůsobila přímo ve Společenství.

28. V rozsudku ze dne 14. července 1972, *Imperial Chemical Industries v. Komise*¹⁶ (dále jen „rozsudek ICI“), Soudní dvůr potvrdil rozhodnutí, kterým Komise sankcionovala mateřskou společnost skupiny ICI usazenou mimo Společenství, který s využitím své řídicí pravomoci vůči svým dceřiným společnostem se sídlem ve Společenství prosadil uplatnění zvýšení cen, o kterém bylo rozhodnuto v rámci jednání ve vzájemné shodě, kterého se účastnil pouze tento holding¹⁷. Na námitku této společnosti, že protiprávní jednání je třeba přičíst pouze dceřiným společnostem, Soudní dvůr odpověděl, že okolnost, že dceřiná společnost „má jinou právní subjektivitu než mateřská společnost, nestačí k vyloučení možnosti přičíst jednání dceřiné společnosti mateřské společnosti, když dceřiná společnost, přestože má odlišnou právní subjektivitu, nerozhoduje autonomním způsobem o tom, jaké je její jednání na trhu, ale v zásadě uplatňuje pokyny, které jí dává mateřská společnost“¹⁸. V takových případech bylo podle Soudního dvora možné přičíst činnost dceřiné společnosti mateřské společnosti s ohledem na jednotu celku tvořeného těmito odlišnými subjekty¹⁹.

29. Od svých prvních formulací byla teorie hospodářské jednotky neustále znovu potvrzována Soudním dvorem, který postupně jasně vyjádřil a objasnil jak rozsah uplatnění této teorie – i mimo kontext skupin společností²⁰ – tak předpoklady pro ověření existence hospodářské jednotky, přičemž zejména objasnil, že toto ověření musí být provedeno s ohledem na

¹⁵ V rozsudku ze dne 31. října 1974, *Centrafarm a de Peijper* (15/74, EU:C:1974:114, bod 41) Soudní dvůr upřesnil, že z tohoto zákazu jsou vyloučeny dohody nebo jednání ve vzájemné shodě „mezi podniky patřícími do stejné skupiny jako mateřská a dceřiná společnost, pokud tvoří hospodářskou jednotku, v níž dceřiná společnost nemá skutečnou autonomii při určování svého chování na trhu“; viz také rozsudky ze dne 11. dubna 1989, *Saeed Flugreisen e Silver Line Reisebüro* (66/86, EU:C:1989:140, bod 35), ze dne 4. května 1988, *Bodson* (30/87, EU:C:1988:225, bod 19), rozsudek ze dne 24. října 1996, *Viho v. Komise* (C-73/95 P, EU:C:1996:405, body 15 až 17). Ve stejném smyslu, ačkoli bez odkazu na pojem „hospodářská jednotka“, se vyjádřil jak Soudní dvůr v rozsudku ze dne 25. listopadu 1971, *Béguelin Import* (22/71, EU:C:1971:113, body 7 až 9), když se opřel o neexistenci hospodářské autonomie dceřiné společnosti, tak Komise v rozhodnutí 69/195/EHS ze dne 18. června 1969 týkajícím se žádosti o negativní atest (věc IV/22548 – *Christian & Nielsen*), když se opřela o neexistenci hospodářské soutěže mezi subjekty uvnitř skupiny. Viz rovněž, pokud jde o vztah mezi zákazníkem a zprostředkovatelem, rozsudek ze dne 16. prosince 1975, *Suiker Unie a další v. Komise* (40/73 až 48/73, 50/73, 54/73 až 56/73, 111/73, 113/73 a 114/73, EU:C:1975:174, bod 480) a pro účely použití blokové výjimky na dohodu, ve které byla jedna ze smluvních stran tvořena několika právně samostatnými podniky, rozsudek ze dne 12. července 1984, *Hydrotherm Gerätebau* (170/83, EU:C:1984:271, bod 11).

¹⁶ 48/69, EU:C:1972:70.

¹⁷ Viz rozsudek ICI, body 129 až 141. Ve stejném smyslu viz rozsudky ze dne 14. července 1972, *Geigy v. Komise* (52/69, EU:C:1972:73, body 42 až 45), a *Sandoz v. Komise* (53/69, EU:C:1972:74, body 42 až 45), ze dne 25. října 1983, *AEG-Telefunken v. Komise* (107/82, EU:C:1983:293, bod 49), a v rozsahu působnosti článku 86 SES (stávající článek 102 SFEU) rozsudek ze dne 6. března 1974, *Istituto Chemioterapico Italiano a Commercial Solvents v. Komise* (6/73 a 7/73, EU:C:1974:18, body 36 až 41).

¹⁸ Viz rozsudek ICI, body 132 a 133.

¹⁹ Viz rozsudek ICI, bod 135.

²⁰ Viz například rozsudek ze dne 16. listopadu 2000, *Metsä-Serla a další v. Komise* (C-294/98 P, EU:C:2000:632).

hospodářské, organizační a právní vazby existující mezi dotčenými subjekty²¹, které se liší případ od případu a nelze je uvést taxativním způsobem²². Teorie hospodářské jednotky, kterou Komise pravidelně uplatňuje, se stala základním kamenem vyšetřování a postihu porušení unijních pravidel hospodářské soutěže.

30. Při existenci hospodářské jednotky mezi subjekty patřícími do stejné skupiny judikatura uznala, jak bylo uvedeno, počínaje rozsudkem ICI, přičitatelnost protisoutěžního jednání dceřiné společnosti mateřské společnosti a jejich solidární odpovědnost za zaplacení příslušné pokuty, a to jak v případě přímé kontroly, tak v případě, že v rámci skupiny je kontrola mateřské společnosti vykonávána prostřednictvím prostřední společnosti, která vlastní společnost, jež se dopustila protiprávního jednání²³.

31. Kromě toho v případě, že mateřská společnost vlastní přímo nebo nepřímo veškerý nebo téměř veškerý kapitál své dceřiné společnosti, Soudní dvůr objasnil jednak, že mateřská společnost může vykonávat rozhodující vliv na chování této dceřiné společnosti, který zbaví dceřinou společnost skutečné autonomie jednání na trhu²⁴, a jednak, že existuje vyvratitelná domněnka, podle které mateřská společnost skutečně vykonává rozhodující vliv na chování své dceřiné společnosti na trhu²⁵ (dále jen „domněnka o skutečném výkonu rozhodujícího vlivu“). Za těchto okolností je k tomu, aby byly obě společnosti solidárně odpovědné za uloženou pokutu, dostačující, aby Komise prokázala, že veškerý kapitál nebo téměř veškerý kapitál této dceřiné společnosti je vlastněn mateřskou společností, ledaže tato mateřská společnost, které přísluší vyvrátit tuto domněnku, předloží dostatečné důkazy, které mohou prokázat, že se její dceřiná společnost chová na trhu samostatně²⁶. Komise systematicky uplatňuje domněnku o skutečném výkonu rozhodujícího vlivu a její působnost byla Soudním dvorem rozšířena i na případy nepřímé kontroly, přinejmenším pokud je tato kontrola prováděna prostřednictvím nepřerušenoého řetězce stoprocentních podílů (nebo téměř stoprocentních podílů)²⁷, a v nedávné době na případy, kdy mateřská společnost, i když nevlastní veškerý nebo téměř veškerý kapitál dceřiné společnosti, vlastní všechna hlasovací práva spojená s akciemi této dceřiné společnosti²⁸, přičemž takto objasnil, že tuto domněnku samy o sobě nezakládají kapitálové vazby, ale stupeň kontroly

²¹ V tomto smyslu mimo jiné viz rozsudky ze dne 16. listopadu 2000, *Metsä-Serla a další v. Komise* (C-294/98 P, EU:C:2000:632, bod 27), ze dne 2. října 2003, *Aristrain v. Komise* (C-196/99 P, EU:C:2003:529, bod 96), ze dne 28. června 2005, *Dansk Rørindustri a další v. Komise* (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P až C-208/02 P a C-213/02 P, EU:C:2005:408, bod 117), a ze dne 11. prosince 2007, *ETI a další* (C-280/06, EU:C:2007:775, bod 49); viz nedávný rozsudek ze dne 27. ledna 2021, *The Goldman Sachs Group v. Komise* (C-595/18 P, nezveřejněný, EU:C:2021:69, bod 31 a citovaná judikatura, dále jen „rozsudek Goldman Sachs“). V této souvislosti, ačkoli existence kapitálových vazeb mezi dotčenými subjekty představuje indicii o existenci kontroly nad dceřinou společností, zejména, jak bude uvedeno, v případě stoprocentních nebo téměř stoprocentních podílů, tyto vazby nejsou nezbytnou podmínkou pro to, aby byl vyvozen závěr ve smyslu existence hospodářské jednotky, viz rozsudek ze dne 16. listopadu 2000, *Metsä-Serla a další v. Komise* (C-294/98 P, EU:C:2000:632, bod 36).

²² Viz mimo jiné rozsudky ze dne 14. září 2016, *Ori Martin a SLM v. Komise* (C-490/15 P a C-505/15 P, nezveřejněný, EU:C:2016:678, bod 60 a citovaná judikatura), ze dne 9. září 2015, *Philips v. Komise* (T-92/13, nezveřejněný, EU:T:2015:605, bod 41 a citovaná judikatura), a ze dne 12. července 2018, *The Goldman Sachs Group v. Komise* (T-419/14, EU:T:2018:445, bod 82).

²³ Viz rozsudek ze dne 20. ledna 2011, *General Química a další v. Komise* (C-90/09 P, EU:C:2011:21, bod 88, dále jen „rozsudek General Química“).

²⁴ V tomto smyslu viz rozsudek ICI, body 136 a 137; viz rovněž mimo jiné rozsudek ze dne 10. září 2009, *Akzo Nobel a další v. Komise* (C-97/08 P, EU:C:2009:536, bod 60, dále jen „rozsudek Akzo“), a nedávný rozsudek *Goldman Sachs*, bod 32.

²⁵ V tomto smyslu, při existenci přímého 100 % podílu mateřské společnosti na kapitálu dceřiné společnosti, viz rozsudek ze dne 25. října 1983, *AEG-Telefunken v. Komise* (107/82, EU:C:1983:293, bod 50), následně potvrzený rozsudkem *Akzo*, bod 60. Obdobně viz nedávný rozsudek *Goldman Sachs*, bod 32. Počínaje rozsudkem ze dne 29. září 2011, *Elf Aquitaine v. Komise* (C-521/09 P, EU:C:2011:620, bod 63), Soudní dvůr uznal použitelnost domněnky o skutečném výkonu rozhodujícího vlivu i na podíly těsně pod 100 % (v této věci 98 % podíl).

²⁶ Viz nedávný rozsudek *Goldman Sachs*, bod 32 a citovaná judikatura.

²⁷ Viz rozsudek *General Química*, bod 88.

²⁸ Viz rozsudek *Goldman Sachs*, bod 35, který v tomto bodě potvrdil rozsudek ze dne 12. července 2018, *The Goldman Sachs Group v. Komise* (T-419/14, EU:T:2018:445).

mateřské společnosti nad její dceřinou společností²⁹. Ačkoli je obtížné ji překonat, domněnka o skutečném výkonu rozhodujícího vlivu není nevyvratitelná, aby byla zajištěna rovnováha mezi cílem spočívajícím v postihování jednání odporujících soutěžním pravidlům a předcházení jejich opakování a požadavky některých obecných zásad unijního práva, jako jsou zejména zásady presumpce nevinny, personaly trestů a právní jistoty³⁰.

2. K základu „vzestupné“ odpovědnosti mateřské společnosti za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti

32. V kontextu popsaném výše je třeba se tázat, jaký přesně je právní základ odpovědnosti mateřské společnosti za protisoutěžní jednání její dceřiné společnosti, s níž pro účely práva hospodářské soutěže tvoří jedinou hospodářskou jednotku.

33. Po prvním prozkoumání judikatury se v zásadě zdají možné dvě odpovědi.

34. Na jedné straně lze v rozsudcích Soudního dvora nalézt různé pasáže, z nichž se zdá, že rozhodujícím faktorem pro účely přičtení odpovědnosti mateřské společnosti za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti je výkon rozhodujícího vlivu mateřské společnosti na dceřinou společnost, kterému odpovídá nedostatečná samostatnost jednání dceřiné společnosti na trhu, která se v zásadě omezuje na dodržování pokynů, které jí byly uděleny shora. Podle tradiční formulace použité v podstatě nezměněném způsobem v mnoha rozsudcích Soudního dvora a Tribunálu, počínaje rozsudkem AEG, „může být chování dceřiné společnosti přičteno mateřské společnosti, zejména pokud tato dceřiná společnost, byť s vlastní právní subjektivitou, samostatně neurčuje své chování na trhu, ale v zásadě provádí pokyny, které jí uděluje mateřská společnost“³¹. Z tohoto hlediska je mateřská společnost, které byla přičtena odpovědnost za protiprávní jednání její dceřiné společnosti, osobně potrestána za porušení unijních pravidel hospodářské soutěže, o němž se má za to, že se ho dopustila sama, z důvodu rozhodujícího vlivu, který vykonávala na svou dceřinou společnost a který jí umožnil určovat chování této dceřiné společnosti na trhu³².

35. Na druhé straně se v judikatuře nacházejí také různé prvky, které hovoří ve smyslu určení toho, že samotná existence hospodářské jednotky určuje odpovědnost mateřské společnosti za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti. Soudní dvůr opakovaně zdůraznil, že formální oddělení mezi dvěma subjekty vyplývající z jejich odlišné právní subjektivity nevyklučuje jednotu jejich chování na trhu³³, a tedy že tyto subjekty tvoří hospodářskou jednotku, tedy jediný podnik, pro účely uplatnění pravidel hospodářské soutěže. I když funkční pojem „podnik“ nevyžaduje, aby

²⁹ Viz rozsudek Goldman Sachs, bod 35.

³⁰ Viz rozsudek ze dne 29. září 2011, Elf Aquitaine v. Komise (C-521/09 P, EU:C:2011:620, bod 59), a nedávný rozsudek Goldman Sachs, bod 38. Z ustálené judikatury dále vyplývá, že domněnka o skutečném výkonu rozhodujícího vlivu není v rozporu s právem presumpce nevinny, jelikož nevede k domněnce zavinění jedné nebo druhé z těchto společností (viz rozsudek ze dne 26. ledna 2017, Villeroy & Boch v. Komise, C-625/13 P, EU:C:2017:52, bod 149 a citovaná judikatura), a že domněnka o skutečném výkonu rozhodujícího vlivu je vyvratitelná (viz rozsudek ze dne 19. června 2014, FLS Plast v. Komise, C-243/12 P, EU:C:2014:2006, bod 27 a citovaná judikatura). Soudní dvůr rovněž objasnil, že je obtížné podat důkaz o opaku nutný k vyvrácení domněnky skutečného výkonu rozhodujícího vlivu, sama o sobě neznamená, že dotčená domněnka je jako taková nevyvratitelná (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 16. června 2016, Evonik Degussa a AlzChem v. Komise, C-155/14 P, EU:C:2016:446, bod 44 a citovaná judikatura).

³¹ Viz mimo jiné rozsudky Akzo, bod 58 a citovaná judikatura, ze dne 19. července 2012, Alliance One International a Standard Commercial Tobacco v. Komise (C-628/10 P a C-14/11 P, EU:C:2012:479, bod 43), ze dne 11. července 2013, Komise v. Stichting Administratiekantoor Portielje (C-440/11 P, EU:C:2013:514, bod 38), rozsudek ze dne 5. března 2015, Komise v. Eni a Versalis a Eni v. Komise (C-93/13 P a C-123/13 P, EU:C:2015:150, bod 40).

³² Viz rozsudek ze dne 27. dubna 2017, Akzo Nobel a další v. Komise (C-516/15 P, EU:C:2017:314, bod 56 a citovaná judikatura).

³³ Viz rozsudek ICI, bod 140. Ve stejném smyslu viz rozsudek ze dne 14. prosince 2006, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio (C-217/05, EU:C:2006:784, bod 41).

sama dotyčná hospodářská jednotka měla právní subjektivitu³⁴, tak judikatura jí přiznává určitý druh odlišné a autonomní subjektivity ve vztahu k subjektům, které ji tvoří, která překrývá právní subjektivitu, kterou tyto subjekty mohou mít. Počínaje rozsudkem Akzo tedy Soudní dvůr neváhal definovat hospodářskou jednotku jako „subjekt“ schopný porušit pravidla hospodářské soutěže a „nést za toto protiprávní jednání odpovědnost“³⁵. V právě popsaném hledisku je tedy rozhodujícím faktorem pro účely přičtení odpovědnosti mateřské společnosti za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti jednota v jejich tržním chování³⁶, která spojuje několik právně nezávislých subjektů dohromady do jedné hospodářské jednotky.

36. Již nyní uvádím, že přijetí jednoho ze dvou odlišných hledisek uvedených v předchozích bodech ovlivňuje řešení otázky, kterou v projednávané věci zkoumá Soudní dvůr.

37. Ačkoli je totiž základem odpovědnosti mateřské společnosti za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti rozhodující vliv, který mateřská společnost vykonává nad dceřinou společností, je implicitně uznáno, že toto jednání je nějakým způsobem přičitatelné mateřské společnosti, ani ne tak ve smyslu, že se tohoto jednání přímo účastnila, neboť tak tomu nesporně být nemusí³⁷, ale spíše v tom smyslu, že takové jednání umožnila, a to buď aktivním ovlivňováním, nebo opomenutím výkonu jejích řídicích a kontrolních pravomocí. Je-li zvoleno toto hledisko, neměl by existovat žádný prostor pro to, aby dceřiná společnost nesla odpovědnost za protisoutěžní jednání mateřské společnosti, neboť dceřiná společnost z podstaty věci nevykonává žádný rozhodující vliv na mateřskou společnost.

38. Naopak, pokud je základem solidární odpovědnosti mateřské společnosti a dceřiné společnosti hospodářská jednotka, která na trhu působí jako jediný podnik, tak neexistují logické důvody pro vyloučení toho, že k přičtení odpovědnosti může dojít nejen na základě vzestupného procesu, jak tomu již bylo ve věcech, o nichž Soudní dvůr dosud rozhodl, ale také na základě sestupného procesu. Je-li solidární odpovědnost založena na jednotném jednání na trhu, mohou být za určitých podmínek všechny strany, které tuto jednotku tvoří, odpovědné za protisoutěžní jednání, kterého se fakticky dopustila jedna z nich.

39. Volba mezi těmito dvěma hledisky je komplikována skutečností, že při veřejnoprávním prosazování práva hospodářské soutěže, vzhledem ke kvazitrestní povaze uložených sankcí, vstupují do hry některé základní zásady, především zásada osobní odpovědnosti a její důsledek, podle něhož uložení sankce a určení odpovědnosti předpokládají zavinění (*nulla poena sine culpa*)³⁸. Určení právního základu solidární odpovědnosti mateřské společnosti a dceřiné společnosti za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti tudíž musí zohlednit potřebu dodržovat tuto zásadu.

40. Z důvodů, které vysvětlím níže, mám za to, že Soudní dvůr by se měl řídit druhým z hledisek uvedených výše, které – jak bylo uvedeno a jak lépe vysvětlím níže – již bylo judikaturou do značné míry přijato.

³⁴ Viz rozsudek ze dne 28. června 2005, Dansk Rørindustri a další v. Komise (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P až C-208/02 P a C-213/02 P, EU:C:2005:408, bod 113).

³⁵ Viz rozsudek Akzo, bod 56. Ve stejném smyslu mimo jiné viz naposledy Akzo Nobel a další v. Komise (C-516/15 P, EU:C:2017:314, bod 49).

³⁶ V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 14. prosince 2006, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio (C-217/05, EU:C:2006:784, bod 41).

³⁷ Viz mimo jiné výše uvedený rozsudek Akzo, bod 59.

³⁸ Pro analýzu vztahů mezi pojmem „podnik“ jako hospodářská jednotka a zásadou osobní odpovědnosti mimo jiné viz stanovisko generálního advokáta P. Mengozziho ve spojených věcech Komise v. Siemens Österreich a další a Siemens Transmission & Distribution a další v. Komise (C-231/11 P až C-233/11 P, EU:C:2013:578, body 74 až 82 a odkazy v nich obsažené).

41. V tomto ohledu je užitečné zaměřit se na význam pojmu „rozhodující vliv“ a na roli, která mu byla připsána v systematické odůvodnění, které vedlo judikaturu k uznání právní odpovědnosti mateřské společnosti za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti.

42. Jak bylo uvedeno, přísluší Komisi, pokud hodlá prokázat odpovědnost mateřské společnosti, aby konstatovala, že mateřská společnost může vykonávat rozhodující vliv na jednání dceřiné společnosti a že tento vliv byl skutečně uplatněn³⁹, s výhradou uplatnění vyvratitelné domněnky uvedené v bodě 31 tohoto stanoviska.

43. Za tímto účelem není vyžadován důkaz o vztahu „specifického vlivu“, který se přímo či nepřímo týká protiprávního jednání. Odpovědnost mateřské společnosti nejenže nezávisí na zjištění její osobní účasti na protiprávním jednání⁴⁰, ale ani na prokázání výkonu rozhodujícího vlivu na jednání dceřiné společnosti kvalifikovaného jako odporující právu hospodářské soutěže. Není ani nutné, aby byly přijaty konkrétní pokyny s odkazem na inkriminované jednání⁴¹ nebo aby mateřská společnost upustila od přiměřeného výkonu svých řídicích a kontrolních pravomocí za účelem vyhnout se takovému jednání⁴². Analýza existence rozhodujícího vlivu ostatně nesmí omezit posouzení výkonu rozhodujícího vlivu pouze na skutečnosti vztahující se k obchodní politice dceřiné společnosti na trhu *stricto sensu*⁴³, takže není nutné konstatovat zapojení mateřské společnosti do obchodního řízení dceřiné společnosti⁴⁴. Jak uvedla generální advokátka J. Kokott ve svém stanovisku ve věci, ve které byl vydán rozsudek Akzo⁴⁵, závěr o jednotné obchodní politice v jedné skupině může být rovněž vyvozen nepřímo z celkových hospodářských a právních vazeb mezi mateřskou společností a jejími dceřinými společnostmi – kterým Soudní dvůr ve vývoji judikatury přikládá stále větší význam – protože vliv mateřské společnosti na její dceřiné společnosti ve vztahu například ke strategii podniku, podnikové politice, operačním plánům, investicím, kapacitám a finančním zdrojům může mít nepřímý dopad na chování samotných dceřiných společností a celé skupiny společností na trhu⁴⁶. Výše uvedené je relevantní v situacích veškeré nebo téměř veškeré kontroly, ve kterých – jak bylo uvedeno – je uplatněna domněnka o výkonu rozhodujícího vlivu⁴⁷. Ačkoli je pravda, že mateřská společnost může tuto domněnku překonat poskytnutím důkazů prokazujících, že neurčuje obchodní politiku dotyčné dceřiné společnosti na trhu, tento důkaz je ve skutečnosti velmi obtížné

³⁹ Viz mimo jiné rozsudky ze dne 26. září 2013, *EI du Pont de Nemours v. Komise* (C-172/12 P, nezveřejněný, EU:C:2013:601, bod 44 a citovaná judikatura), ze dne 26. září 2013, *The Dow Chemical Company v. Komise* (C-179/12 P, nezveřejněný, EU:C:2013:605, bod 55 a citovaná judikatura), a ze dne 9. září 2015, *Toshiba v. Komise* (T-104/13, EU:T:2015:610, bod 95 a citovaná judikatura).

⁴⁰ Viz rozsudek *Akzo*, bod 59.

⁴¹ Již v rozsudku *ICI*, když se zmínil o pokynech daných mateřskou společností dceřiné společnosti, Soudní dvůr odkazoval spíše na existenci obecné pravomoci kontroly mateřské společnosti, která odpovídala nedostatečné autonomii dceřiné společnosti na trhu, než na existenci konkrétních pokynů týkajících se protisoutěžního jednání. Viz mimo jiné také rozsudky ze dne 14. září 2016, *Ori Martin a SLM v. Komise* (C-490/15 P a C-505/15 P, nezveřejněný, EU:C:2016:678, bod 60 a citovaná judikatura), a ze dne 12. července 2018, *The Goldman Sachs Group v. Komise* (T-419/14, EU:T:2018:445, bod 83).

⁴² Jak uvedla generální advokátka J. Kokott ve svém stanovisku ve věci *Akzo Nobel a další v. Komise* (C-97/08 P, EU:C:2009:262, bod 91), existenci rozhodujícího vlivu lze konstatovat i tehdy, pokud mateřská společnost „nemá žádná konkrétní spolurozhodovací práva a neuděluje konkrétní pokyny nebo příkazy k jednotlivým prvkům obchodní politiky“.

⁴³ V tomto smyslu viz rozsudky ze dne 15. července 2015, *HIT Groep v. Komise*, T-436/10 (EU:T:2015:514, bod 127 a citovaná judikatura), a ze dne 12. července 2018, *The Goldman Sachs Group v. Komise* (T-419/14, EU:T:2018:445, bod 152); viz rovněž stanovisko generální advokátky J. Kokott ve věci *Akzo Nobel a další v. Komise* (C-97/08 P, EU:C:2009:262, bod 87).

⁴⁴ Viz rozsudek ze dne 12. července 2018, *The Goldman Sachs Group v. Komise* (T-419/14, EU:T:2018:445, bod 152).

⁴⁵ C-97/08 P, EU:C:2009:262, bod 91.

⁴⁶ Pro uplatnění v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 8. května 2013, *Eni v. Komise* (C-508/11 P, EU:C:2013:289, bod 64).

⁴⁷ Viz bod 31 tohoto stanoviska.

poskytnout⁴⁸ – i když domněnka zůstává v přijatelných mezích⁴⁹ – takže v případě stoprocentního nebo téměř stoprocentního akciového podílu bude mateřská společnost téměř jistě odpovědná za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti.

44. Z výše uvedeného vyplývá, že pro účely přičtení odpovědnosti mateřské společnosti za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti podléhající jejímu rozhodujícímu vlivu je důležitý „obecný vztah“, který mezi nimi existuje jako právníckými osobami tvořícími jeden podnik podle práva hospodářské soutěže⁵⁰. Stručně řečeno, jak uvedla generální advokátka J. Kokott ve svém stanovisku ve věci, která vedla k vydání rozsudku Akzo, rozhodující je, „zda mateřská společnost na základě intenzity svého vlivu může určovat chování mateřské společnosti v takové míře, že je třeba obě považovat za hospodářskou jednotku“⁵¹. Tento závěr je výslovně potvrzen v judikatuře Soudního dvora, který opakovaně upřesnil, že při existenci takového jednotného hospodářského subjektu skutečnosti, která Komisi opravňuje určit mateřské společnosti rozhodnutí ukládající pokuty, není nutně vztah, ve kterém mateřská společnost podněcuje dceřinou společnost k protiprávnímu jednání, a tím spíše ani účast mateřské společnosti na uvedeném protiprávním jednání, nýbrž skutečnost, že dotčené společnosti tvoří jediný podnik⁵².

45. Z toho vyplývá, že základ odpovědnosti mateřské společnosti za protisoutěžní jednání dceřiné společnosti spočívá v jednotě hospodářského jednání těchto subjektů, tedy v existenci jediné hospodářské jednotky.

46. Vzhledem k tomu, že tento základ nijak nezávisí na jakémkoli zavinění mateřské společnosti⁵³, jediným způsobem, jak jej skloubit se zásadou osobní odpovědnosti, je stanovit, že tato zásada působí na úrovni podniku ve smyslu práva hospodářské soutěže, tedy na úrovni hospodářského subjektu, který se zaviněně dopustil protiprávního jednání⁵⁴. Tento subjekt, jakožto hospodářský subjekt, který působí jednotně na trhu, nese odpovědnost, protože jedna z jeho složek jednala

⁴⁸ K dnešnímu dni bylo použití domněnky o skutečném výkonu rozhodujícího vlivu unijními soudy kritizováno pouze z důvodů týkajících se nedostatku odůvodnění při vyvrácení důkazů prokazujících opak poskytnutých dotčenými společnostmi, viz rozsudky ze dne 29. září 2011, *Elf Aquitaine v. Komise* (C-521/09 P, EU:C:2011:620, body 144 až 171), ze dne 16. června 2011, *L’Air liquide v. Komise* (T-185/06, EU:T:2011:275) nebo nedodržení zásady rovného zacházení a rozsudek ze dne 27. října 2010, *Alliance One International a další v. Komise* (T-24/05, EU:T:2010:453).

⁴⁹ Viz poznámka pod čarou 30 tohoto stanoviska.

⁵⁰ V tomto smyslu viz stanovisko generální advokátky J. Kokott ve věci *Akzo Nobel a další v. Komise* (C-97/08 P, EU:C:2009:262, bod 94).

⁵¹ Viz stanovisko generální advokátky J. Kokott ve věci *Akzo Nobel a další v. Komise* (C-97/08 P, EU:C:2009:262, bod 93), v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 2. února 2012, *El du Pont de Nemours a další v. Komise* (T-76/08, nezveřejněný, EU:T:2012:46, bod 62), a ze dne 12. července 2018, *Fujikura v. Komise* (T-451/14, nezveřejněný, EU:T:2018:452, bod 48).

⁵² Viz mimo jiné rozsudky ze dne 29. září 2011, *Elf Aquitaine v. Komise* (C-521/09 P, EU:C:2011:620, bod 88), ze dne 14. září 2016, *Ori Martin a SLM v. Komise* (C-490/15 P a C-505/15 P, nezveřejněný, EU:C:2016:678, bod 60), a rozsudek ze dne 30. září 2009, *Arkema v. Komise* (T-168/05, nezveřejněný, EU:T:2009:367, bod 77).

⁵³ Konečniců, jak správně uvedla italská vláda, pokud by základem bylo společné zavinění mateřskou společností a dceřinou společností, nebylo by ani třeba odkazovat na pojem „hospodářská jednotka“ za účelem přičtení protisoutěžního jednání dceřiné společnosti mateřské společnosti.

⁵⁴ V tomto smyslu výslovně rozsudek ze dne 10. dubna 2014, *Komise v. Siemens Österreich a další a Siemens Transmission & Distribution a další v. Komise* (C-231/11 P až C-233/11 P, EU:C:2014:256, bod 56). Ve svém stanovisku ve věci *Akzo* vyjádřila generální advokátka J. Kokott tuto myšlenku obzvláště jasně: „[s]kutečnost, že mateřská společnost skupiny, která má rozhodující vliv na své dceřiné společnosti, může být společně a nerozdílně odpovědná za jejich kartelový delikt, není v žádném případě výjimkou ze zásady osobní odpovědnosti, nýbrž je výrazem této zásady. Mateřská společnost a dceřiné společnosti, které spadají pod její rozhodující vliv, jsou totiž společně právními nositeli jednotného podniku ve smyslu práva hospodářské soutěže a jsou za něj odpovědné“, viz bod 97. Podle generální advokátky J. Kokott navíc odpovědnost mateřské společnosti nesouvisí s objektivní odpovědností, jelikož mateřská společnost je právním nositelem podniku, který porušil zaviněně právo hospodářské soutěže: „zjednodušeně by bylo možné říci: je společně se všemi dceřinými společnostmi, které spadají pod její rozhodující vliv, právním zosobněním podniku“, viz bod 98.

takovým způsobem, že porušila pravidla na ochranu hospodářské soutěže⁵⁵. Nicméně jelikož tento subjekt nemá právní subjektivitu, musí být porušení pravidel hospodářské soutěže přičteno jednomu subjektu nebo společně několika subjektům, kterým lze uložit pokuty⁵⁶. Ačkoli se unijní pravidla hospodářské soutěže týkají podniků a lze je na ně nezávisle na jejich organizaci a právní formě bezprostředně použít, z nezbytné účinnosti použití těchto pravidel nicméně vyplývá, že rozhodnutí Komise směřující k potlačení a potrestání porušení musí být adresováno osobám, proti kterým je možné vykonat rozhodnutí tak, aby byla pokuta zaplácena⁵⁷.

47. Rovněž je třeba uvést, že i když – jak je vysvětleno výše – teorie hospodářské jednotky umožňuje přičíst odpovědnost za porušení pravidel hospodářské soutěže podniku jako jednotnému subjektu, čímž hospodářský pohled na vztahy mezi složkami skupiny společností převládá nad čistě právním pohledem – podle něhož každá společnost představuje samostatnou osobu odpovědnou pouze za své vlastní jednání nebo opomenutí – udržuje rovnováhu mezi překonaním závoje právní subjektivity, který takový pohled nutně zahrnuje, a dodržováním práv subjektů, které tvoří podnik⁵⁸. Z tohoto hlediska Soudní dvůr, opíraje se o funkční pojem „podnik“ v právu hospodářské soutěže, zamítl jako zjevně neopodstatněnou kritiku teorie hospodářské jednotky založenou na údajném rozporu se zásadou autonomie právnických osob a s omezenou odpovědností kapitálových společností⁵⁹. Dále dodávám jednak to, že zásada autonomie právnických osob není nedotknutelná a existuje souběžně, v právních rádech členských států a v mezinárodním rámci⁶⁰, s myšlenkou hospodářské jednotky skupiny, a jednak to, že existují různé teorie založené na překonání závoje právní subjektivity za účelem uplatnění „podnikové odpovědnosti“ složek skupiny společností, jakož i doktrinální směry, které hovoří ve prospěch odmítnutí omezené odpovědnosti v rámci skupin společností⁶¹.

3. Od teorie hospodářské jednotky k „sestupné“ odpovědnosti dceřiné společnosti za protisoutěžní jednání mateřské společnosti

48. Jednota jednání několika podniků na trhu a rozhodující vliv mateřské společnosti se při rekonstrukci teorie hospodářské jednotky navrhované výše stávají ani ne tak dvěma alternativními základy odpovědnosti mateřské společnosti, ale dvěma logicky nezbytnými kroky k přičtení odpovědnosti za protisoutěžní jednání.

⁵⁵ V tomto smyslu viz rozsudek Akzo, bod 56, mimo jiné viz také rozsudek ze dne 29. března 2011, ArcelorMittal Luxembourg v. Komise a Komise v. ArcelorMittal Luxembourg a další (C-201/09 P a C-216/09 P, EU:C:2011:190, bod 95), ze dne 5. března 2015, Komise v. Eni a Versalis a Eni v. Komise (C-93/13 P a C-123/13 P, EU:C:2015:150), a ze dne 27. dubna 2017, Akzo Nobel a další v. Komise (C-516/15 P, EU:C:2017:314, bod 49). Uvádím však, že v bodě 77 rozsudku Akzo, i když Soudní dvůr potvrdil, že unijní právo hospodářské soutěže je založeno na zásadě osobní odpovědnosti hospodářského subjektu, který se dopustil protiprávního jednání, při odmítnutí argumentu navrhovatelky, podle kterého byla vůči mateřské společnosti uplatňována objektivní odpovědnost, upřesňuje, že „i když se totiž mateřská společnost neúčastní přímo na protiprávním jednání, vykonává v tomto případě rozhodující vliv na dceřiné společnosti, které se na tomto jednání podílely“.

⁵⁶ Viz rozsudek Akzo, bod 57, a mimo jiné rozsudek ze dne 5. března 2015, Komise v. Eni a Versalis a Eni v. Komise (C-93/13 P a C-123/13 P, EU:C:2015:150, bod 89).

⁵⁷ Viz stanovisko generálního advokáta P. Mengozziho ve spojených věcech Komise v. Siemens Österreich a další a Siemens Transmission & Distribution a další v. Komise (C-231/11 P až C-233/11 P, EU:C:2013:578, bod 78 a v něm obsažené odkazy), viz rovněž rozsudek ze dne 12. prosince 2007, Akzo Nobel a další v. Komise (T-112/05, EU:T:2007:381, bod 59).

⁵⁸ V řízeních o porušení pravidel hospodářské soutěže je respektována autonomie právnických osob, které tvoří hospodářskou jednotku, jak pokud jde o výkon jejich práv na obhajobu (zaslání oznámení námitek, možnost předložit vyjádření, slyšení, právo na soudní ochranu), tak pro účely stanovení pokuty.

⁵⁹ Viz rozsudek ze dne 8. května 2013, Eni v. Komise (C-508/11 P, EU:C:2013:289, body 81 a 82).

⁶⁰ Viz diskuse o návrhu úmluvy OSN o odpovědnosti skupin společností za porušování lidských práv, dostupná na adrese <https://www.littler.com/publication-press/publication/united-nations-further-deliberates-treaty-seeking-impose-corporate>.

⁶¹ Pro analýzu těchto směrů viz M. PETRIN, B. CHOUDHURY, *Group Company Liability*, *European Business Organization Law Review*, 2018, s. 771 a násl.

49. Prvním krokem je zjištění rozhodujícího vlivu mateřské společnosti na dceřiné společnosti. Druhým následným krokem je identifikace jedné hospodářské jednotky. Rozhodující vliv je nezbytnou podmínkou pro existenci hospodářské jednotky, tedy jediného podniku ve funkčním smyslu.

50. Po těchto dvou krocích následuje třetí: přičtení povinností souvisejících s dodržováním pravidel hospodářské soutěže a odpovědnost za jejich zaviněné porušení takto identifikovanému jednotnému podniku, který sestává z několika různých právních subjektů.

51. Poslední krok spočívá v konkrétním rozdělení odpovědnosti za protiprávní jednání, kterého se podnik dopustil, mezi jednotlivé subjekty, které jej tvoří, kterým, jelikož mají právní subjektivitu, může být přičtena tato odpovědnost a mohou nést příslušné finanční důsledky.

52. V tomto rekonstrukčním modelu hospodářské jednotky neexistují logické důvody pro vyloučení toho, že rozdělení odpovědnosti může fungovat nejen ve „vzestupném“ smyslu (od dceřiné společnosti k mateřské společnosti), ale také v „sestupném“ smyslu (od mateřské společnosti k dceřiné společnosti).

53. Ačkoli judikatura dosud takovou možnost neuznala, lze přesto v tomto smyslu najít určité náznaky. Zdá se tedy, že některé rozsudky Tribunálu, včetně nedávného rozsudku Biogaran v. Komise, na který odkazuje předkládající soud, předpokládaly přípustnost přičtení odpovědnosti ve smyslu sestupném ve světle pojmu „hospodářská jednotka“⁶². Zejména v rozsudku Biogaran, proti kterému byl podán kasační opravný prostředek, který nyní projednává Soudní dvůr⁶³, Tribunál stanovil, že Komise může považovat dceřinou společnost a mateřskou společnost za společně a nerozdílně odpovědné za vytýkané protiprávní jednání, které vyplývá částečně z jednání dceřiné společnosti a částečně z jednání mateřské společnosti, a to navzdory skutečnosti, že dceřiná společnost tvrdila, že nevěděla o jednání mateřské společnosti⁶⁴. Tribunál shledal, že společná a nerozdílná odpovědnost je odůvodněná, protože příslušná jednání přispěla k uskutečnění protiprávního jednání,⁶⁵ a že pokud by Komise musela, aby mohla přičíst protiprávní jednání skupině, prokázat povědomí dceřiné společnosti o jednání mateřské společnosti, byl by tím narušen pojem hospodářské jednotky⁶⁶. Podmínka pro přičtení různých protiprávních jednání představujících jako celek kartelovou dohodu všem součástem podniku je

⁶² Rozsudek ze dne 12. prosince 2018, T-677/14, EU:T:2018:910 (dále jen „rozsudek Biogaran“). Viz rovněž rozsudek ze dne 11. března 1999, Unimetal v. Komise (T-145/94, EU:T:1999:49, body 601 až 606), ve kterém Tribunál stanovil, že zvýšení pokuty uložené dceřiné společnosti bylo legitimní s ohledem na jednání mateřské společnosti (v této věci však byla dceřiná společnost považována za hlavního porušovatele a příjemce výhod z porušení, ke kterým došlo). Ve stejném smyslu hovoří některá rozhodnutí Tribunálu a Soudního dvora v oblasti opakování protiprávního jednání, ve kterých byla připuštěna možnost převedení důsledků předchozího protisoutěžního jednání dceřiné společnosti na jinou dceřinou společnost patřící do stejné skupiny a za které by při použití pojmu „hospodářská jednotka“ mohla být uznána za solidárně odpovědnou mateřská společnost; viz rozsudky ze dne 30. září 2003, Michelin v. Komise (T-203/01, EU:T:2003:250, bod 290) a ze dne 5. března 2015, Komise v. Eni a Versalis a Eni v. Komise (C-93/13 P a C-123/13 P, EU:C:2015:150, bod 92).

⁶³ Věc C-207/19 P.

⁶⁴ Viz rozsudek Biogaran, bod 217. V bodě 218 Tribunál upřesnil, že je-li totiž možné přičíst mateřské společnosti odpovědnost za protiprávní jednání, jehož se dopustila její dceřiná společnost, a v důsledku toho shledat obě společnosti společně a nerozdílně odpovědné za protiprávní jednání, kterého se dopustil podnik tvořený těmito dvěma společnostmi, aniž by to bylo v rozporu se zásadou osobní odpovědnosti, platí totéž *a fortiori* pro případ, kdy protiprávní jednání, jehož se dopustila hospodářská jednotka tvořená mateřskou společností a její dceřinou společností, vyplývá ze společného jednání obou těchto společností.

⁶⁵ Viz rozsudek Biogaran, bod 220. V projednávané věci šlo na jedné straně o protiprávní dohodu o narovnání uzavřenou mezi mateřskou společností, holdingovou společností farmaceutické skupiny, a společností vyrábějící generické léky, týkající se blokování výroby a prodeje generického léčiva, u které se mateřská společnost domnívala, že je v rozporu s patentem, který vlastnila, a na druhé straně o dohodu uzavřenou mezi dceřinou společností a stejnou třetí společností týkající se převodu projektu týkajícího se tří výrobků touto třetí společností a povolení k uvedení léčivého přípravku na trh proti zaplacení peněžní částky. Komise v zásadě stanovila, že tato druhá dohoda představovala další pobídku pro třetí společnost, aby upustila od výroby generika považovaného za porušení patentu. Dále uvádím, že dceřiná společnost nepůsobila na trhu s léky uváděnými na trh farmaceutickou skupinou počínaje tímto patentem.

⁶⁶ Viz rozsudek Biogaran, bod 225.

podle Tribunálu splněna, jakmile každá součást podniku přispěla k uskutečnění kartelové dohody, byť bylo toto přispění podřízené, podružné nebo pasivní⁶⁷. Dále je zajímavé uvést, že Tribunál rozhodl, že za takových podmínek Komise nepřičetla dceřiné společnosti odpovědnost za protisoutěžní jednání mateřské společnosti, ale veškerá jednání každého z těchto subjektů přičetla hospodářské jednotce, jejíž součástí byly⁶⁸.

4. Podmínky pro uznání solidární odpovědnosti dceřiné společnosti za protisoutěžní jednání mateřské společnosti

54. Jaké podmínky musí být splněny, aby bylo možné protisoutěžní jednání mateřské společnosti solidárně přičíst mateřské společnosti a dceřiné společnosti?

55. K zodpovězení této otázky je třeba znovu odkázat na funkční pojem „podnik“, který zahrnuje právně odlišné subjekty, které působí jednotně na trhu, na kterém jednají jako jediný hospodářský subjekt.

56. Pokud jde o zjištění takové jednoty jednání na trhu za účelem přičtení mateřské společnosti protisoutěžního jednání dceřiných společností, jediným relevantním prvkem je uplatnění rozhodujícího vlivu ze strany mateřské společnosti na obchodní politiku dceřiné společnosti. Jde-li naopak o přičtení protisoutěžního jednání mateřské společnosti dceřiným společností (přesněji přičtení takového jednání hospodářské jednotce, jejíž jsou součástí, a prohlášení jejich společné odpovědnosti za takové jednání), je kromě toho nezbytné, aby se tyto dceřiné společnosti podílely na hospodářské činnosti podniku řízeného mateřskou společností, která se fakticky dopustila tohoto protiprávního jednání.

57. Jinými slovy, v případě vzestupné odpovědnosti, kdy se dceřiné společnosti řídí protisoutěžním jednáním v obecném rámci vlivu mateřské společnosti, tento vliv je dostatečný jak k identifikaci hospodářské jednotky, tak k založení společné odpovědnosti mateřské společnosti. V opačném případě sestupné odpovědnosti, v níž se mateřská společnost dopustí protiprávního jednání, bude jednota hospodářské činnosti vyplývat – kromě rozhodujícího vlivu, který vykonává – ze skutečnosti, že činnost dceřiné společnosti je nějakým způsobem nezbytná k uskutečnění protisoutěžního jednání (například proto, že dceřiná společnost prodává zboží, na které se vztahuje kartel)⁶⁹. Vzhledem k tomu, že funkční pojem „podnik“, jakožto hospodářská jednotka, se týká konkrétního jednání několika právnických subjektů na trhu, je třeba jeho přesné hranice vymezit právě s ohledem na hospodářské činnosti, které tyto subjekty vykonávají, a na roli, kterou v rámci skupiny společností mají: na jedné straně rozhodující vliv vykonávaný mateřskou společností, na druhé straně činnost dceřiné společnosti nebo dceřiných společností objektivně nezbytná k uskutečnění protisoutěžního jednání.

⁶⁷ Viz rozsudek Biogaran, bod 225.

⁶⁸ Viz rozsudek Biogaran, body 209, 222 a 227.

⁶⁹ K podobnému řešení dospěly některé britské soudy, mimo jiné viz Roche Products Ltd. & Ors v Provimi Ltd [2003] EWHC 961 (Comm) (2. května 2003) (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2003/961.html>, body 25 až 35); Cooper Tire & Rubber Co & Ors v Shell Chemicals UK Ltd & Ors [2009] EWHC 2609 (Comm) (ze dne 27. října 2009) (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2009/2609.html>, body 48 až 65); Vattenfall AB and Others v Prysmian SpA [2018] EWHC 1694 (Ch D); Media-Saturn Holding GmbH & Ors v Toshiba Information Systems (UK) Ltd & Ors [2019] EWHC 1095 (Ch) (2. května 2019) (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2019/1095.html>, body 129 až 155). Soudní dvůr navíc na tyto rozsudky upozornil účastníky řízení a zúčastněné ve smyslu článku 23 statutu, kteří mohli v průběhu řízení před Soudním dvorem předložit svá vyjádření.

58. Pokud tedy dceřiná společnost, i v případě stoprocentní nebo téměř stoprocentní účasti, vykonává činnost mimo hospodářskou sféru, ve které společnost, která ji vlastní, přijala protisoutěžní jednání, nespadá do „funkčního“ pojmu „podnik“, v důsledku čehož nemůže existovat žádná společná odpovědnost dceřiné společnosti za protisoutěžní jednání mateřské společnosti.

59. Kritéria umožňující zjistit takovou odpovědnost se tedy liší od kritérií, která umožňují přičíst mateřské společnosti odpovědnost za protiprávní jednání, kterých se dopustily dceřiné společnosti. To, co není podstatné pro první operaci, může být podstatné pro účely druhé operace. Například, ačkoli judikatura za účelem uznání vzestupné odpovědnosti nepovažuje za nutné prokázat, že mateřská společnost ovlivňuje politiku dceřiné společnosti v konkrétní oblasti, která byla předmětem protiprávního jednání, tak naopak za účelem uznání sestupné odpovědnosti je rozhodující, že dceřiná společnost působí ve stejném odvětví, ve kterém se mateřská společnost dopustila protisoutěžního jednání, a že její jednání na trhu umožnilo uskutečnit účinky protiprávního jednání⁷⁰.

5. Rozšíření navrhovaného výkladu na oblast „soukromoprávního prosazování“

60. Žaloby na náhradu škody za porušení unijních pravidel práva o hospodářské soutěži tvoří nedílnou součást systému prosazování těchto pravidel⁷¹.

61. Na základě ustálené judikatury Soudního dvora právo každé osoby domáhat se náhrady škody způsobené kartelovou dohodou nebo praktikou zakázanou článkem 101 SFEU zajišťuje plnou účinnost tohoto článku a především užitečný účinek zákazu uvedeného v jeho prvním odstavci⁷². Toto právo totiž posiluje funkčnost unijních pravidel o hospodářské soutěži a odrazuje od často utajovaných dohod nebo praktik, které mohou omezovat nebo narušovat hospodářskou soutěž, čímž přispívá k zachování účinné hospodářské soutěže v Unii⁷³.

62. Ačkoli Soudní dvůr uznal, že při neexistenci unijní právní úpravy v této oblasti přísluší vnitrostátnímu právnímu řádu každého členského státu, aby upravil procesní podmínky výkonu tohoto práva požadovat náhradu škody vyplývající z kartelové dohody nebo jednání zakázaného článkem 101 SFEU, za předpokladu, že jsou dodrženy zásady rovnocennosti a efektivity, Soudní dvůr upřesnil, že otázka určení subjektu, který je povinen nahradit škodu způsobenou porušením článku 101 SFEU je přímo upravena unijním právem⁷⁴.

63. V rozsudku Skanska Soudní dvůr s odkazem na rozsudek Akzo uznal, že funkční pojem „podnik“ je stejný ve „veřejnoprávním“ i v „soukromoprávním prosazování“ a musí být chápán jako pojem označující hospodářskou jednotku, i když z právního hlediska je tato hospodářská jednotka složena z několika fyzických nebo právnických osob⁷⁵.

⁷⁰ Viz například rozsudek ze dne 13. července 2011, Eni v. Komise (T-39/07, EU:T:2011:356, bod 97).

⁷¹ Rozsudek ze dne 14. března 2019, Skanska Industrial Solutions a další (C-724/17, EU:C:2019:204, bod 45, dále jen „rozsudek Skanska“).

⁷² Rozsudek Skanska, body 25, 26 a 43; viz rovněž rozsudek ze dne 5. června 2014, Kone a další (C-557/12, EU:C:2014:1317, body 21 a 22 a citovaná judikatura).

⁷³ Rozsudek Skanska, bod 44; viz rovněž rozsudek ze dne 5. června 2014, Kone a další (C-557/12, EU:C:2014:1317, bod 23 a citovaná judikatura).

⁷⁴ Viz rozsudek Skanska, body 27 a 28 a citovaná judikatura.

⁷⁵ Viz rozsudek Skanska, body 29, 30, 36, 37 a 47.

64. Soudní dvůr rovněž upřesnil, když zamítl opačné argumenty Komise, že jelikož má odpovědnost za škodu plynoucí z porušení unijních pravidel o hospodářské soutěži osobní charakter, musí podnik, který porušuje tato pravidla, odpovídat za škodu, a že tedy „subjekty, které mají povinnost nahradit škodu způsobenou kartelovou dohodou nebo praktikou zakázanou článkem 101 SFEU, jsou podniky ve smyslu tohoto ustanovení, které se účastnily této dohody nebo praktiky“⁷⁶.

65. Na základě tohoto paralelismu Soudní dvůr ve stejném rozsudku ve věci Skanska rozšířil, i v rámci soukromoprávní oblasti, na žaloby na náhradu škody vyplývající z porušení zákazu protisoutěžních kartelových dohod, takzvanou teorii „hospodářské kontinuity“, kterou již judikatura uznala v rámci „veřejnoprávního prosazování“, podle které platí, že pokud u subjektu, jenž se dopustil takového porušení, dojde k právní nebo organizační změně, nemá taková změna nutně za následek vytvoření nového podniku, jenž by byl zproštěn odpovědnosti za jednání předchozího subjektu, jež bylo v rozporu s pravidly hospodářské soutěže, pokud mezi tímto a novým subjektem existuje totožnost z hospodářského hlediska⁷⁷.

66. Na základě stejného paralelismu mám za to, že rozsah pojmu „hospodářská jednotka“, k němuž jsem dospěl v tomto stanovisku, platí nejen v případě, že Komise určí perimetr podniku odpovědného za porušení pravidel hospodářské soutěže a právnické osoby, které jsou v rámci tohoto perimetru společně a nerozdílně odpovědné za uložené sankce, ale také v případě, že jednotlivci poškození protisoutěžním jednáním, kterého se dopustil podnik ve smyslu práva hospodářské soutěže, podají občanskoprávní žalobu na náhradu škody. Jakmile jsou identifikovány hranice hospodářské jednotky, která podle práva hospodářské soutěže tvoří podnik odpovědný za protiprávní jednání, budou si zúčastněné strany moci vybrat, proti kterému právnímu subjektu, z nichž se skládá tato jednotka, podat žalobu na náhradu škody.

67. Jak uznal Soudní dvůr, „soukromoprávní“ a „veřejnoprávní prosazování“ jsou oba nepostradatelné nástroje k posílení účinnosti politiky potlačování protisoutěžních praktik. Z tohoto hlediska soukromoprávní prosazování sleduje nejen reintegrační funkci zaměřenou na uspokojování soukromých zájmů, ale má také odrazující funkci, která přispívá k uskutečňování cílů veřejného zájmu, které jsou základem ochrany hospodářské soutěže. S nárůstem počtu subjektů, které mohou uplatňovat odpovědnost za újmu narušující hospodářskou soutěž, se zvyšuje odrazující účinek ve vztahu k porušování práva hospodářské soutěže, což je nesmírně důležité pro to, aby unijní právo hospodářské soutěže dosáhlo svých cílů⁷⁸. Obdobně čím více jsou vyloučeny praktické překážky pro podání žalob na náhradu škody osobami poškozenými v důsledku porušení pravidel hospodářské soutěže, tím více je tato odrazující funkce posílena.

68. Nyní, v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, umožnit jednotlivci podat žalobu proti dceřiné společnosti, se kterou přímo nebo nepřímo navázal obchodní vztah, za účelem získání náhrady škody, která mu vznikla v důsledku účinků protisoutěžního jednání mateřské společnosti na tento vztah, přispívá k této dvojí funkci, neboť usnadňuje podání žaloby na náhradu škody v případech, kdy mateřská společnost, na rozdíl od dceřiné společnosti, sídlí v jiné zemi, než je země poškozené osoby. Ačkoli je totiž pravda, jak správně zdůraznila MBTE, že v souladu s čl. 7 bodem 2 nařízení č. 1215/2012 má osoba poškozená porušením pravidel

⁷⁶ Viz rozsudek Skanska, body 31 a 32.

⁷⁷ Viz rozsudek Skanska, body 38 až 40, ve kterých Soudní dvůr odkazuje na rozsudky ze dne 11. prosince 2007, ETI a další (C-280/06, EU:C:2007:775, bod 42), ze dne 5. prosince 2013 (SNIA v. Komise, C-448/11 P, nezveřejněný, EU:C:2013:801, bod 22), jakož i ze dne 18. prosince 2014 (Komise v. Parker Hannifin Manufacturing a Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, bod 40).

⁷⁸ K důležitosti odrazujícího účinku žalob na náhradu škody viz stanovisko generálního advokáta N. Wahla ve věci Skanska Industrial Solutions a další (C-724/17, EU:C:2019:100, body 46 až 50).

hospodářské soutěže stále možnost žalovat osobu, která se dopustila tohoto protiprávního jednání, u předkládajícího soudu v místě, kde došlo ke škodné události, tedy v takové situaci, jako je situace dotčená ve věci v původním řízení, v místě, kde došlo ke pokřivení tržních cen a na kterém poškozenému vznikla podle jeho tvrzení tato škoda⁷⁹, tak přiznání práva tomuto poškozenému podat žalobu proti dceřiné společnosti se sídlem v jeho členském státě umožňuje vyhnout se praktickým komplikacím spojeným s podáním žaloby v zahraničí a výkonem případného rozsudku o uložení povinnosti. Z věcného, a nikoli pouze procesního hlediska, tedy umožnění poškozenému zvolit si společnost, proti níž podá žalobu, zvyšuje šance na úplné uspokojení jeho nároků na náhradu škody.

69. Stále je třeba zaujmout stanovisko k argumentu, který předložila MBTE ve svém vyjádření před Soudním dvorem, podle kterého se za okolností, jako jsou okolnosti v původním řízení, kdy je žaloba na náhradu škody čistě následná, vnitrostátní soud nemůže odchýlit od definice podniku, který se dopustil protiprávního jednání, jak je uvedeno v rozhodnutí Komise, aniž by neporušil čl. 16 odst. 1 nařízení č. 1/2003, podle kterého „[p]okud vnitrostátní soudy rozhodují o dohodách, rozhodnutích nebo jednáních podle článků [101 nebo 102 SFEU], které jsou již předmětem rozhodnutí Komise, nemohou rozhodnout v rozporu s rozhodnutím přijatým Komisí [...]“.

6. K dodržení čl. 16 odst. 1 nařízení č. 1/2003 v rámci následných žalob na náhradu škody

70. MBTE tvrdí, že jelikož žaloba společnosti Sumal na náhradu škody je založena pouze na rozhodnutí z roku 2016 a jelikož toto rozhodnutí považovalo za odpovědnou za protiprávní jednání pouze společnost Daimler, soudní rozhodnutí, které uznává odpovědnost MBTE za toto protiprávní jednání, je nutně založeno na jiném pojmu „podnik“, než je pojem přijatý Komisí, a je tedy v rozporu s rozhodnutím z roku 2016.

71. Již nyní uvedu, že judikatura, na kterou v tomto ohledu odkazuje španělská vláda ve svém vyjádření předloženém Soudnímu dvoru, která se týká souběžného použití unijního práva a vnitrostátního práva hospodářské soutěže⁸⁰, se mi nezdá v projednávané věci relevantní, jelikož za okolností sporu v původním řízení nejde o použití vnitrostátního práva hospodářské soutěže, ale o určení subjektů odpovědných za náhradu škody způsobené porušením článku 101 SFEU, což je operace, jak bylo uvedeno výše⁸¹, která je přímo upravena unijním právem.

72. S ohledem na výše uvedené již bylo připomenuto, že podle judikatury Soudního dvora musí být porušení unijního práva hospodářské soutěže, za které podle zásady osobní odpovědnosti odpovídá hospodářská jednotka, jednoznačně přičteno právnické osobě, které mohou být pokuty uloženy, a musí jí být určeno oznámení námitek⁸². V tomto ohledu Soudní dvůr připomněl, že ani čl. 23 odst. 2 písm. a) nařízení č. 1/2003 ani judikatura neurčují, kterou právnickou nebo fyzickou osobu musí Komise činit odpovědnou za protiprávní jednání a potrestat ji uložením pokuty⁸³.

⁷⁹ Viz rozsudek ze dne 29. července 2019, Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, bod 37). Zdá se, že tento rozsudek zrušil kritérium *forum actoris*, které Soudní dvůr dříve potvrdil v rozsudku ze dne 21. května 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, bod 56).

⁸⁰ Španělská vláda uvádí rozsudek ze dne 3. dubna 2019, Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie (C-617/17, EU:C:2019:283, bod 25 a citovaná judikatura).

⁸¹ Viz bod 62 tohoto stanoviska.

⁸² Viz rozsudek Akzo, bod 57.

⁸³ Viz rozsudek ze dne 27. dubna 2017, Akzo Nobel a další v. Komise (C-516/15 P, EU:C:2017:314, bod 51 a citovaná judikatura).

73. Z toho vyplývá, že Komise má v tomto ohledu široký prostor pro uvážení⁸⁴ a přísluší ji volba – učiněná v zásadě z důvodů účelnosti spojené s hospodárností řízení nebo na základě důkazů, které má Komise k dispozici – osoby nebo právnických osob, mezi těmi, které tvoří podnik, kterým oznámí námitky a rozhodnutí o uložení pokuty. Tato volba sama o sobě výslovně ani implicitně neznamená konstatování neexistence odpovědnosti právnických osob, kterým nebyla uložena pokuta, které však jsou v každém případě součástí hospodářské jednotky, která se dopustila protiprávního jednání.

74. Z výše uvedeného vyplývá, že na rozdíl od toho, co tvrdí MBTE, vnitrostátní soud může, aniž by porušil zákaz uvedený v čl. 16 odst. 1 nařízení č. 1/2003, identifikovat jako odpovědnou za škodu způsobenou porušením unijních pravidel hospodářské soutěže právnickou osobu, která není přímo dotčena rozhodnutím, kterým Komise toto porušení konstatovala a sankcionovala, avšak za předpokladu, že jsou splněna kritéria pro to, aby tato právnická osoba byla společně a nerozdílně odpovědná se subjektem nebo subjekty, kterým je rozhodnutí určeno.

75. Tomuto závěru neodporuje konstatování, že v rozhodnutí z roku 2016 Komise označila jako „podnik“ odpovědný za protiprávní jednání pouze společnost Daimler. Toto označení je v souladu s rozhodnutím Komise postihovat a sankcionovat pouze mateřskou společnost za protisoutěžní jednání, kterého se přímo dopustila, ale jak bylo uvedeno, nevylučuje to, že pro účely odpovědnosti za škodu způsobenou protiprávním jednáním lze vyzvat i další subjekty patřící do stejné skupiny, pokud se sankcionovanou společností tvoří jedinou hospodářskou jednotku.

76. Konečně je třeba odmítnout argument MBTE, podle kterého by uznání odpovědnosti za škodu způsobenou porušením pravidel hospodářské soutěže jiné právnické osoby, než která byla předmětem rozhodnutí Komise, na kterém je založena žaloba na náhradu škody, bylo v rozporu s bodem 47 rozsudku Skanska, ve kterém Soudní dvůr rozhodl, že pojem „podnik“ ve smyslu článku 101 SFEU „nemůže mít rozdílný význam v kontextu pokut ukládaných Komisí na základě čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 a v kontextu žalob na náhradu škody za porušení unijních pravidel o hospodářské soutěži“. V tomto ohledu stačí uvést, že v tomto bodě Soudní dvůr obecně odkázal na výklad, který je třeba přiznat pojmu „podnik“, který se nemůže lišit v „soukromoprávním“ a „veřejnoprávním prosazování“, a nikoli na to, jak Komise tento pojem uplatnila v konkrétním případě. Jak tedy ostatně sama Komise připouští ve své odpovědi na písemné otázky Soudního dvora v rámci organizačních procesních opatření, možnost vnitrostátního soudu konstatovat případnou odpovědnost dceřiné společnosti za škodu není vyloučena pouze na základě skutečnosti, že rozhodnutí, kterým Komise konstatovala protiprávní jednání, neuložilo této společnosti správní sankci.

7. Závěr k prvním třem předběžným otázkám

77. Z výše uvedených důvodů navrhuji, aby Soudní dvůr odpověděl na první tři předběžné otázky tak, že v rámci takové žaloby na náhradu škody, jako je žaloba v původním řízení, může být společnost považována za odpovědnou za škodu způsobenou porušením článku 101 SFEU, za které Komise sankcionovala pouze společnost, která ji ovládá, pokud je prokázána jednak skutečnost, že s ohledem na hospodářské, organizační a právní vazby existující mezi těmito

⁸⁴ V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 11. července 2013, Team Relocations a další v. Komise (C-444/11 P, nezveřejněný, EU:C:2013:464, body 159 a 160). Komise tudíž může rozhodnout o rozšíření odpovědnosti za protiprávní jednání vedle společnosti, která se přímo dopustila protisoutěžního jednání, i na mateřskou společnost, aniž by k tomu však byla povinna, viz rozsudek ze dne 16. června 2011, Team Relocations v. Komise (T-204/08 a T-212/08, EU:T:2011:286, bod 156), potvrzený rozsudkem ze dne 11. července 2013, Team Relocations a další v. Komise (C-444/11 P, nezveřejněný, EU:C:2013:464, bod 161).

společnostmi tyto společnosti tvořily v době, kdy k porušení došlo, hospodářskou jednotku, a jednak, že jednání dceřiné společnosti na trhu ovlivněném protiprávním jednáním mateřské společnosti významně přispělo k dosažení cíle sledovaného tímto jednáním a k uskutečnění účinků porušení.

III. Závěry

78. Na základě všech výše uvedených úvah navrhuji Soudnímu dvoru, aby prohlásil čtvrtou předběžnou otázku položenou Audiencia provincial de Barcelona (provinční soud v Barceloně, Španělsko) za nepřipustnou a odpověděl na první tři předběžné otázky následovně:

„Článek 101 SFEU musí být vykládán v tom smyslu, že v rámci takové žaloby na náhradu škody, jako je žaloba v původním řízení, může být společnost považována za odpovědnou za škodu způsobenou porušením tohoto článku, za které Komise sankcionovala pouze společnost, která ji ovládá, pokud je prokázána jednak skutečnost, že s ohledem na hospodářské, organizační a právní vazby existující mezi těmito společnostmi tyto společnosti tvořily v době, kdy k porušení došlo, hospodářskou jednotku, a jednak, že jednání dceřiné společnosti na trhu ovlivněném protiprávním jednáním mateřské společnosti významně přispělo k dosažení cíle sledovaného tímto jednáním a k uskutečnění účinků porušení.“